

Bán Éva

## A pedagógusi készségrepertoár a képzés fókuszában

*Kulcsszavak:* pedagógiai szituáció, interakció, készségrepertoár, konfliktuskezelés

A hazai pedagógusképzés egyre nagyobb változásokon ment és megy át az 1989-es rendszerváltást követően. A változás vonatkozik a képzési formákra – közép-, főiskolai és egyetemi szintű pedagógusképzés –, az újítási törekvésekre – alternatív pedagógiák megjelenése –, a bel- és külföldi továbbképzési lehetőségekre<sup>1</sup>, valamint az új képzési tartalmak és tantárgyak<sup>2</sup> megjelenésére a pedagógusképzésben.

A romániai pedagógusképzésben azonban jelenleg is a szaktudományos<sup>3</sup> megalapozás dominál. A gyakorlati és pszichopedagógiai felkészítés minimális százalékban jelenik meg a pedagógusjelöltek képzésében. A hazai pedagógusképzés különböző szintjein változó arányban tapasztalható a szakirányult pedagógia gyakorlat (tanórák hospitálása, próbatanítások). Míg a középfokú óvodapedagógus- és tanítóképzés igyekszik hangsúlyossá tenni a pedagógiai szituációban történő konkrét tapasztalatszerzést (tanítási gyakorlat a képzés 40%-a), addig a felsőfokú tanárképzés csupán 10%-ban biztosítja a tanítás gyakorlati felkészítését.

Az EMTE Marosvásárhelyi Humántudományok Tanszék Pedagógia Szak Szociálpedagógia Szakiránya a pedagógusképzés sajátos formáját igyekszik megvalósítani. A szakemberjelöltek gazdag elméleti, szakmai, gyakorlati és személyiségformáló képzésben részesülnek, mely tartalmában szociálpedagógus szakirányultságnak nevezhető. A képzésben levő jelöltek azonban elsősorban pedagógus szerepkört tölthetnek be szakmai oklevelük elnyerése eredményeképpen.

A szakmai pedagógia gyakorlat olyan felkészítést igyekszik biztosítani a pedagógusjelölteknek, mely a szaktudományos megalapozást, a pszichopedagógiai elméleti ismeretet és a személyiségfejlesztés során nyert önismereti tapasztalatot sajátos készségrepertoár-kibontakoztatással és fejlesztéssel gazdagítja.

---

<sup>1</sup> Egyre színesebb és változatosabb szakmai továbbképzések, alternatív szakirányultságok: montessori, waldorf, step by step stb.

<sup>2</sup> Pedagógiai kommunikáció az óvodapedagógus- és tanítóképzésben.

<sup>3</sup> A történelem szakos tanár kiváló történész lehet ugyan, de a pszichopedagógiai és gyakorlati felkészítés minimális a képzés időszakában.

Ennek sajátos módszere a pedagógiai szituációban alkalmazott *videotréningszervezés*, mely a hazai pedagógusképzésben újszerű, de hatékony alternatívának bizonyul.

A videotrénings rövid ideig tartó intenzív segítségnyújtási forma, mely módszert holland segítő szakemberek fejlesztettek ki a nyolcvanas évek elején. Klasszikus alkalmazási területe a családban történő szakmai segítségnyújtás, ahol a probléma a szülő–gyermek kapcsolatában fellépő kommunikációs nehézségként írható le.

A módszer, szakmai hatékonyságának és sikerének köszönhetően, regionális és szakterületi szempontból gazdag útvonalat járt be. Magyarországon 1995-ben kezdődött a videotrénings adaptálásának folyamata, a képzés 1999-ben indult be holland szakemberek segítségével, háromévi támogatás után ma már teljesen önállóan folyik a videotrénings képzés a szakterületek széles skáláján. A családokkal való munka mellett a videotrénings módszer megjelenik a gyermekvédelem, az egészségügy, az iskola, valamint a fiatalok bűnözőkkel folytatott munka területén is.

Regionális szempontból a módszer Cseh-, Német-, Lengyel-, Svédországban, valamint Angliában, Skóciában és az AEA-ban is elterjedt.

A videotrénings módszer *alapelemei*: a mindennapos helyzetekből készült felvételek, a felvételek visszanezés és elemzése ciklikus ismétléssel. A visszanezés és az elemzés célja megtalálni azokat a jól működő kommunikációs elemeket, melyek az interperszonális kapcsolatok hatékonyságát biztosítják, és a jól működő elemek „áthelyezése” és kipróbálása olyan szituációkban, melyek során kommunikációs nehézség tapasztalható a résztvevő felek között.

A módszer *célja* tehát felismerni és megerősíteni, valamint tudatosítani a hatékony kommunikációs elemeket, készségeket, melyek a sikeres interakciót biztosítják.

A pedagógiai szituációban alkalmazott videotrénings olyan rövid ideig tartó, intenzív segítői módszernek tekinthető, amely az osztálytermi interakciós minták elemzésére támaszkodva segíti a pedagógus professzionális munkájának megerősödését, a hatékony pedagógus–diák kapcsolat biztosítását a már létező eredményes kommunikációs minták felismerésével, gyakorlásával, tudatosításával. Célja szakmai segítségnyújtás a professzionális munka végzéséhez. Amennyiben a pedagógusszerepet olyan komplex viselkedésszerepnek tekintjük, mely a szaktudományos és pszichopedagógiai elméleti és gyakorlati tudáson túlmutat, nem téveszthetjük szem elől a pedagógus készségszerep formálását sem.

A modern pedagógia egyik ágának tekinthetjük a *személyközpontú megközelítést*, amely Amerikában a pszichoterápiából indult, de a pedagógia

területén is jelentős szemléletváltozást hozott, és úgy tűnik, a magyar kultúrában is fogékony talajra talál, és terjedőben van. A személyközpontú megközelítés Carl Rogers nevéhez kapcsolódik, aki a humanisztikus pszichológia megalapítója. Rogers egy pszichológiai megközelítést tágított ki szemléletté, és kereste meg ennek az emberi kommunikációhoz, együttéléshez, pedagógiai gyakorlathoz kapcsolódó elemeit. Az általa felsorolt alaptényezők közül több az iskola alapértékei közé került: bizalom, empátia, hitelesség. Személyközpontú gyakorlati pedagógia csak ott lehetséges, ahol a hivatást olyan szakképzett pedagógusok töltik be, akik ők maguk is megtapasztalói a humanisztikus megközelítésnek. A hazai szociálpedagógus képzés sajátossága, hogy az általános tanárképzést igyekszik kiegészíteni e személyközpontú megközelítéssel.

A pedagógusjelöltek képzésében a videotréning módszer megőrzi ugyan eredeti rendeltetését, de sajátos formában és szituációban biztosítja a pedagógusjelölt számára a pedagógus hivatástudat fejlesztését, kommunikációs készségformálást, az osztálytermi interakció optimalizálását, azaz a személyközpontú megközelítést. A pedagógusjelölt mikrotanítás során találkozik a felkínált munkamódszerrel, amely lehetőséget biztosít számára egyszerűsített, de mégis valóság-hű pedagógiai szituációban, kedvező feltételek mellett új pedagógiai készségek kialakítására, illetve a már meglévő készségek felismerésére, adaptálására, tudatosítására.

A mikrotanítás a behaviorista tanuláselmélet elvei alapján a pedagógiai tevékenységet kis lépésre bontva, lehetőséget biztosít a pedagógusjelöltnek saját tevékenysége rögzítésére (videofelvétel), a tevékenység újrajátszására (visszanézés), a mikro elemzésre (a készségek tudatosítása, szükséges korrekciója). A mikrotanítás célja tehát a meglévő pedagógiai készségek és jártasságok tudatosítása és fejlesztése, valamint új pedagógiai készségek elsajátítása, begyakorlása, elemzése. A mikrotanítás a kedvező feltételeket úgy teremti meg a videotréning módszer sajátos módon való alkalmazásával, hogy csökkenti a tanulók létszámát, a tanítási időt, és a tanítás befejezése után azonnali információt nyújt a pedagógusjelöltnek tevékenységéről.

A videotréning célja a pedagógusképzés folyamatában: a pedagógiai készségek és jártasságok felfedeztetése, tudatosítása és fejlesztése, valamint új készségek elsajátítása, a pedagógusjelölt szociális kompetenciájának növelése. Konta és Zsolnai (2002) Rutter, Schneider és Tunstall elméletei alapján a szociális kompetenciafejlődést befolyásoló tényezők három jelentős szféráját

nevezik meg, ezek: a személyiségből fakadó tényezők<sup>4</sup>, a család által képviselt tényezők<sup>5</sup> és az iskola környezetéből fakadó tényezők<sup>6</sup>.

A Rogers-féle személyközpontú pedagógusképzés számára elengedhetetlen feltétel a pedagógusjelölt saját szociális kompetenciájának ismerete, tudatosítása, fejlesztése, valamint az azt befolyásoló tényezők ismerete a pedagógus attitűdformálás szempontjából.

A videotréning-módszer a sikeres interakció jellemzőit<sup>7</sup> tárja fel a gyermek életkori sajátosságának függvényében, a diákok alapszükségeiből<sup>8</sup> indul ki, melyeket a pedagógus munkájának elemzési területein<sup>9</sup> vizsgál. A mikrotanítás során a videotréning a pedagógusjelöltek szociális kompetenciájának növelését célozza pedagógiai szituációban. A szakmai-pedagógia gyakorlat során a pedagógusjelölt kipróbálhatja, visszanézheti és elemezheti saját kommunikációs stílusát: verbális, nonverbális és metakommunikációját. Felismerheti az esetleges kommunikációs gátakat (Gordon 1989). De lehetősége adódik az én-üzenet, empátiás viszonyulásmód, aktív hallgatás elemeinek felfedezésére, elsajátítására, begyakorlására, tudatosítására. Kipróbálhatja az osztálytermi interakció hatékonyságát biztosító eljárásmodokat: konfliktuskezelés, problémamegoldás (Gordon 1989), csoportszervezés (Tóth 2000), csoportvezetés (Albert 2004).

A videotréning módszer olyan új és hatékony alternatív lehetőség a pedagógusjelöltek szakmai felkészítésében, mely a hazai tanítási gyakorlat során lehetőséget biztosít a pedagógus számára pozitív kommunikációs elemeinek felfedezésére, megerősítésére, kommunikációs készségrepertoárjának újabb

---

<sup>4</sup> Személyiségből fakadó tényezők: pozitív önértékelés, pozitív attitűd, hatékony kommunikációs készség, problémamegoldó képesség, nyitott személyiség, az egyéni és csoportterdek összeegyeztetésének képessége.

<sup>5</sup> Családi tényezők: pozitív szülő-gyermek viszony, szülők szociális kapcsolatrendszere, az apa és az anya szociális kompetenciája, erős kötődés az anyához, a család magas önértékelése, megfelelő szülői elvárások, pozitív szülői modellnyújtás, meleg, elfogadó és támogató családi környezet.

<sup>6</sup> Iskolai tényezők: meleg, nyitott iskolai légkör, világosan megfogalmazott célok és szabályok, tanulóközpontú tanulás és tanítás, kooperatív tanulási formák alkalmazása, sokféle tanulási forrás biztosítása, magas tanári elvárások, a gyermek elfogadása, tanári kontroll a tanulók felett, személyközi kapcsolatok sokasága.

<sup>7</sup> A sikeres interakció jellemzői: alapkészségek (kezdeményezés/elfogadás, kölcsönhatások a csoportban, konfliktuskezelés, vita/megbeszélés) és viselkedésminták (odafigyelés, ráhangolódás, csoportformálás, együttműködés, döntéshozatal, véleményformálás).

<sup>8</sup> A diák alapszükségei: kapcsolat, kompetencia, autonómia.

<sup>9</sup> A pedagógus munkájának elemzési területei: interakció, osztályirányítás/osztályszervezés, módszertan.

hatékony elemekkel való bővítésére, valamint a jól működő elemek ki-próbálására, adaptálására osztálytermi konfliktuskezelés, problémamegoldás esetén.

## **Bibliográfia**

Albert-Lőrincz Enikő: *A csoportokkal való munka módszertani kérdései*. Kolozsvár, 2004, Scientia.

Falus Iván: *A mikrotanítás elméleti és gyakorlati kérdései*. Budapest, 1986, Tankönyvkiadó.

Fodor László: *Általános és iskolai pedagógia* (II. kiadás). Kolozsvár, 2005, Stúdium.

Konta Ildikó – Zsolnai Anikó: *A szociális készségek játékos fejlesztése az iskolában*. Budapest, 2002, Nemzeti Tankönyvkiadó.

Thomas Gordon: *A tanári hatékonyság fejlesztése. A T. E. T – módszer*. Budapest, 1989, Gondolat.

Tóth László: *Pszichológia a tanításban*. Debrecen, 2000, Pedellus Tankönyvkiadó.

